

УДК 671.1(477)»19/20»

DOI <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2024.33.24>

СИМВОЛІКА НАРОДНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ В ДИЗАЙНІ ЮВЕЛІРНИХ ТВОРІВ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Сапфірова Наталія Миколаївна

кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри дизайну,

ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»,

Київ, Україна,

e-mail natasapfirova@gmail.com, orcid: 0000-0002-5573-324X

Анотація. Статтю присвячено сторінкам історії ювелірного мистецтва України кінця ХХ – початку ХХІ ст.: ювелірним творам художників-ювелірів і дизайнерів, витокам їх творчого натхнення і втіленню художніх задумів. Тематика і назви вибраних для дослідження творів стилістично тяжіють до символів народної культури України.

Мета. Дослідити історію розвитку стилістичних особливостей символіки народної культури України в ювелірному мистецтві кінця ХХ – початку ХХІ ст. відповідно до назв ювелірних творів.

Методологія. Застосовано метод мистецтвознавчого аналізу для дослідження специфіки використання символіки України кінця ХХ – початку ХХІ ст. в ювелірних виробках; іконографічний метод дав змогу розглянути і поглибити класифікацію символів, мотивів та сюжетів української культури, відображених в ювелірних творах сучасної епохи; методом історизму висвітлено тенденції розвитку ювелірного дизайну із символами української культури в окреслений період.

Результати. Мистецтвознавчий аналіз ювелірних творів кінця ХХ – початку ХХІ ст., виконаних українськими дизайнерами і майстрами, свідчить про зростаючий інтерес до символіки народної культури України як серед митців, так і серед запитів глядачів та клієнтури ювелірного ринку. Удале поєднання втіленого художнього задуму з назвою, що віддзеркалює український народний символізм, має великий художній вплив на глядацьку аудиторію, задає напрям естетичним уподобанням. Отримані результати дослідження мають теоретичне і практичне значення для історії мистецтв та розвитку дизайну.

Наукова новизна. Уперше досліджено історію розвитку символів культури України в дизайні ювелірного мистецтва кінця ХХ – початку ХХІ ст. відповідно до назв ювелірних творів. Розглянуто особливості використання народної символіки культури України в ювелірних творах сучасності. Уточнено і доповнено перелік ювелірних виробів та їхніх назв, виконаних у відповідному дизайні.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути запропоновані для подальших наукових розвідок за темою історії і розвитку ювелірного мистецтва України, а також використані як матеріали для вивчення історії мистецтва і дизайну у професійно-технічних і вищих навчальних закладах.

Ключові слова: ювелірне мистецтво, Україна, дизайн, народна культура, символ, символіка, кінець ХХ – початок ХХІ ст.

ВСТУП

Історія ювелірного мистецтва України кінця ХХ – початку ХХІ ст. потребує підсумкового мистецтвознавчого аналізу з урахуванням виражених змін у дизайні ювелірних виробів. Розвиток країни як самостійної

держави сформував запити споживачів ювелірного ринку, зумовлені викликами часу і пошуком сталих маркерів національної ідентичності, що, своєю чергою, призвело до індивідуального, авторського і тиражного виробництва виробів із символами української

народної культури. Перелік символів культури України налічує велику їх кількість [2]. Увагу художників і ювелірів привертають постаті історичних героїв, персонажі народних вірувань, побуту, антропоморфні, зооморфні істоти української міфології, геометричні, рослинні орнаменти; географічні об'єкти, релігійна тематика як невід'ємна частина культури тощо. Символи і сюжети втілюються у ювелірні прикраси, аксесуари, інтер'єрні і кабінетні вироби та інші предмети ювелірного мистецтва. У даному дослідженні розглянуто дизайн творів ювелірного мистецтва та їхні назви як закарбовані ідеї та спроби надати їм оригінальну характеристику відповідно до художньої інтерпретації символів народної культури. Результати наукової роботи демонструють розвиток ювелірного дизайну в народній українській стилістиці, її варіації, свідчать про розширення творчих можливостей і зміни у світогляді художників, художників-конструкторів (дизайнерів) ювелірних виробів і художників-ювелірів відповідно до вимог сучасності.

Ювелірне мистецтво має безпосередні перетини з художніми, естетичними формами декоративного-прикладної творчості як його невід'ємна частина. Народні символи української культури, які відображалися й набували художньої інтерпретації, були і є джерелом натхнення для художників ювелірних виробів, дизайнерів, художників-ювелірів, емальєрів, каменерізів та інших представників декоративно-прикладного мистецтва, дотичних до ювелірної сфери. Символи народної культури України, що відтворювалися в ювелірних прикрасах протягом указанного періоду, перегукуються із сакральними символами давнини. Ювелірне мистецтво завдяки довговічним матеріалам – дорогоцінним металом та камінню, каменю органогенного походження зафіксувало у матеріалі свідчення історії України і заклало творчу основу для подальших художніх розробок цього ювелірного напрямку.

АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Історія українського ювелірного мистецтва була предметом дослідження відомих науковців другої половини ХХ ст. Так, 1970 р. видано працю відомого українського мистецтвознавця М.З. Петренка, присвячену надбанню українського золотарства XVI–XVIII ст. [13]. Варто відзначити, що ювеліри другої половини ХХ – початку ХХІ ст. неодноразово зверталися і надихалися художніми творами українського бароко, яким присвячено книгу мистецтвознавця [14]. Велика

багаторічна і плідна дослідницька робота з історії ювелірного мистецтва була проведена під керівництвом заслуженого працівника культури України і директора Музею історичних коштовностей України (філія НМІУ) Л.В. Строкової. Результати роботи колективу музею, до якого входили у тому числі й відомі мистецтвознавці: Л.С. Клочко, Ж.Г. Арустамян, С.П. Палатна, С.А. Березова, О.В. Старченко, І.В. Удовиченко, О.П. Підвисоцька, В.М. Хордоев та ін., знайшли відображення у тематичних виданнях, альбомах, матеріалах конференцій тощо [3; 8–10; 19]. Серед наукових публікацій та видань, що охоплюють кінець ХХ – початок ХХІ ст. і безпосередньо відповідають критеріям заявленої теми дослідження, варто відзначити презентаційні видання, за якими можна дослідити поетапний розвиток ювелірного дизайну з народною символікою. Для праці над виданнями було залучено низку згаданих вище видатних мистецтвознавців і працівників Музею історичних коштовностей України (МІКУ; з 2021 р. – Скарбниця Національного музею історії України) [7; 20; 21]. Історичний спадок ювелірного мистецтва України стародавніх часів передав творчі імпульси ювелірам, художникам-дизайнерам сучасності та сприяв відтворенню й інтерпретації символів культури народу в наш час.

Грунтовні дослідження заслуженого діяча мистецтв України О.О. Роготченко з історії ювелірного мистецтва ХХ ст. дали змогу поглиблено ознайомитися з реаліями професійного досвіду ювелірів радянських часів і колом проблем художнього середовища [15].

До теми відображення традицій українського золотарства у виробі ювелірів нашого часу, напряму авторської ювелірної школи звертається низка сучасних дослідників: О.В. Школьна, К.Л. Пашкевич, О.В. Барбалат, О.С. Кухтій та ін. [1; 4–6; 11; 12].

У публікаціях науковців І.В. Удовиченко [18] і С.Т. Триколенко [17] за 2023–2024 рр. представлено результати досліджень впливу військового стану в Україні на творчість українських ювелірів. Варто відзначити, що українські народні символи в даних ювелірних творах набувають особливого, сакрального значення як закодована інформація для майбутніх поколінь, мають посилену емоційну дію як свідчення трагічних подій української історії. Можна прогнозувати розвиток тенденцій подальшого зростання кількості емоційно виразних, сповнених трагізму ювелірних творів як наслідків психологічних травм війни і своєчасності рефлексій представників мистецького кола.

До теми українських символів держави, мистецтва і культури звертається й автор даного дослідження [16].

МЕТА

Дослідження історії розвитку стилістичних особливостей символіки народної культури України в ювелірному мистецтві кінця ХХ – початку ХХІ ст. у поєднанні з назвами ювелірних творів. Цей синтез дав змогу митцям доповнити започатковану авторською ювелірною школою другої половини ХХ ст. тему української народної символіки в ювелірних творах і закласти основи для її подальшого розвитку. Задля досягнення мети необхідно виконати такі завдання:

- надати мистецтвознавчий аналіз наявним українським ювелірним творам кінця ХХ – початку ХХІ ст., у дизайні яких було відображено символи народної культури України і художня та технічна якість відзначена конкурсними нагородами;
- дослідити відповідність назв творів їх практичній реалізації, високим художнім стандартам ювелірного мистецтва;
- виокремити тематичні напрями вказаних творів;
- розглянути вплив надбання ювелірних творів із символами народної культури в дизайні та назвах на розвиток ювелірної моди в подальшому.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Історія ювелірного мистецтва України кінця ХХ – початку ХХІ ст. пов'язана з розвитком художнього середовища країни, у тому числі поступом національної культури.

Із 1991 р. ювелірна галузь України, а також коло представників авторської ювелірної школи від НСХУ переживали суттєву трансформацію: створювалися ювелірні ательє, салони, засновувалися фірми, великі і малі ювелірні підприємства, майстерні; індивідуально працювали художники-ювеліри, художники-конструктори (дизайнери), відбувалося відродження давніх ювелірних технік, експерименти з матеріалами. Із часом паростки відродження символічних народних значень культури України закономірно і поступово відбивалися у художніх творах України, у тому числі в ювелірному мистецтві.

Накопичення творчого ювелірного потенціалу потребувало перегляду системи оцінювання художнього і технічного рівня ювелірних виробів. У межах роботи АТ «Київський міжнародний контрактний ярмарок» відбувалися щорічні міжнародні виставки «Ювелір Експо Україна», м. Київ, що

стали головною платформою ювелірного життя України. Згодом до виставкової структури України приєдналися подібні організації, засновані у Харкові – виставка «Ювелір Еліт», «Ювелір престиж»; Одесі – «Лазурна хвиля», Львові – «Еліт Експо», Донецьку – «Ювелір Експо». Виставкова діяльність включала проведення конкурсів ювелірних виробів і дизайну.

Оригінальні авторські твори художників-ювелірів, у тому числі членів НСХУ, демонструвалися на виставках ювелірного мистецтва: «Всеукраїнська виставка сучасних ювелірних виробів» у МІКУ (2006); «Всеукраїнська виставка художніх виробів із металу», м. Київ (2011); «Осінній салон», м. Київ (2001); «Kharkiv Deluxe Festival. Найкращі українські коштовності» (2007); «Квадра міні-метал» у НМУНДМ (2014, 2018). У НСХУ і його підрозділах відбувалися щорічні виставки-салони декоративно-прикладного мистецтва.

Відродження й упровадження українських народних символів у культурі і мистецтві України кінця ХХ – початку ХХІ ст. поставило гостро питання тематичної назви художніх творів. Назви повинні передавати концентровані ідеї, задуми, викликати певні асоціації та надавати можливість ідентифікувати за назвою твір у системі художньої культури.

Для аналізу наведених вище характеристик наведемо перелік переможців конкурсів ювелірних прикрас і ескізів, які відбувалися в межах щорічних найбільших виставок ювелірного мистецтва «Ювелір Експо Україна» у Києві з 1999 по 2012 р., а також назви творів (табл. 1).

Отже, за результатами, викладеними у наведеній таблиці, можна зробити такі висновки: українські ювеліри не тільки надихаються стародавніми символами та звертаються до народної символіки культури, а й працюють над розробленням нових символів часу. Так, у творах представлені історичні постаті, які є символами Українського народу: Ярославна, Козак Голота, Полковник Кривоніс, Богдан Хмельницький. Митці звертаються до теми козацтва, гетьманства: «Гетьмани», «Запорізька чайка», збірний образ українського козака «Козак Мамай під дубом». Ювеліри прагнуть передати своє відношення до рідної країни за допомогою виразних образів та назв творів: «Дух нації», «Зірка України», «Українське сяйво», «Квітуча Україна». Народні традиції віддзеркалено у творах «Вечорниці», «Український комірець», «Осіння вишиванка», колекції

Таблиця 1

Переможці і дипломанти конкурсу «Краща ювелірна прикраса», 1999–2012 рр. [14]

Переможці конкурсу «Краща ювелірна прикраса», 1999		
Номінація	Підприємство	Виріб
Краща срібна прикраса	ОАТ «Українські ювеліри», м. Київ	Кольє «Лілея»
Диплом		
За об'єднання національних традицій і сучасності	ДП «Львівський ювелірний завод», м. Львів	Кольє «Ярославна»
За новацію	Ювелірна фірма «Лагно», м. Рубіжне	Жіночий комплект «Степова феєрія»
Переможці конкурсу «Краща ювелірна прикраса», 2000		
Миленіум	ОАТ «Українські ювеліри», м. Київ	Комплект «Золота легенда Скіфії»
Диплом		
За об'єднання національних традицій і сучасності	ТОВ «Фіал-плюс», м. Київ	Комплект «Скіфія» (кольє, браслет, сережки, каблучка)
Диплом, 2001		
За поетичність твору	Ювелірний центр «Максаліна», м. Київ	Жіночий комплект «Лісова пісня»
Переможці конкурсу «Краща ювелірна прикраса», 2002		
Ювелірні прикраси ХХІ століття	ООО «Діадема», м. Вінниця	Кольє «Синевир»
За використання національних мотивів	ЮП «Мальва», м. Вінниця	Кольє «Український комірець»
За ефективне декоративне рішення	Ювелірна фірма «Лагно», м. Рубіжне	Кольє «Лісова пісня»
Диплом		
За краще втілення художньої ідеї	Вінницький завод «Кристал», м. Вінниця	Інтер'єрна прикраса «Запорізька чайка»
Переможці конкурсу «Краща ювелірна прикраса», 2008		
Краща каблучка	ОАТ «КЮЗ», м. Київ	Каблучка «Квітка-душа»
Кращий ювелірний виріб із діамантами	ТОВ «Ювелірсервіс», м. Краматорськ	Гарнітур «Українське саяво»
Диплом		
За втілення національних традицій	ОАТ «КЮЗ», м. Київ	Гарнітур «Промінь сонця»
Переможці конкурсу «Краща ювелірна прикраса», 2009		
Краща ювелірна прикраса	ОАТ «КЮЗ», м. Київ	Гарнітур «Зірка України»
Кращий виріб із срібла	ОАТ «КЮЗ», м. Київ	Гарнітур «Квітуча Україна»
Диплом		
За власне бачення теми	ДП «Львівський ювелірний завод», м. Львів	Кубок «Дух нації»
За втілення національних традицій	Надія Кушнір, студентка Добротворського ювелірного лицею, м. Добротвор	Намісто «Вечорниці»
Переможці конкурсу «Краща ювелірна прикраса», 2010		
Краща ювелірна прикраса	ОАТ «КЮЗ», м. Київ	Комплект «Квітуча полонина»
Краща каблучка	ОАТ «КЮЗ», м. Київ	Каблучка «Волошкові мрії»
Краща інтер'єрна прикраса	Олександр Подлесний, м. Київ	Козацька серія скульптур «Козак Голота, Полковник Кривоніс, Богдан Хмельницький»
Диплом		
За втілення національних традицій	ВЮКП «Агат», м. Ровеньки	Чайно-кавовий сервіз «Золота осінь»
Переможці конкурсу «Краща ювелірна прикраса», 2011		
Кращий символ високої духовності	ТОВ «Діамант-13», м. Київ (майстер – Роман Васильович Федішин)	Робота «Оранта»
Краща каблучка	Ювелірна студія «Jesart», м. Кропивницький (майстер – Ельвіра Іванова)	Каблучка «Осінь вишиванка»
Диплом		
За втілення національних традицій	Бугайченко Олена Львівна, м. Київ	Колекція намист з дукачами
Переможці конкурсу «Краща ювелірна прикраса», 2012		
Кращий столовий виріб в ювелірному виготовленні	ТМ «VIZURI», м. Київ	Набір інтр'єрних рюмок «Гетьмани»
Краща інтер'єрна прикраса	Олексій Зігура, м. Київ	Інтер'єрна прикраса «Козак Мамай під дубом»
Краща інтер'єрна прикраса	ПП «Ковалік Андрій Анатолійович», м. Кіровоград	Кабінетна прикраса «За двома зайцями»
Краща чоловіча прикраса	Олег Дриняєв	Тростина «Сокіл»

намиста з дукачами. Ліричні настрої передані творами, у яких відображена та наділена глибоким символізмом, а іноді містицизмом загадкова природа України: «Квітучі полонини», «Волошкові мрії», «Лілея», «Золота осінь», «Квітка-душа», «Степова феєрія», «Промінь сонця», «Сокіл». Автори не оминають увагою українські художні твори знаних представників української літератури та кіномистецтва, героїв творів також можна вважати народними символами: «Лісова пісня», «За двома зайцями». У перелік також доданий твір «Оранта», який є визначним символом духовності українського народу. Згідно з таблицею, лідером із підтримки і розвитку теми української народної символіки є Київський ювелірний завод (КЮЗ).

Окрім конкурсів прикрас, із 2003 р. у межах виставки «Ювелір Експо Україна» проходять всеукраїнські конкурси ескізів на кращий ювелірний дизайн. Наведені

результати конкурсів дають змогу дослідити творчі джерела української народної культури, на які звертали увагу художники-дизайнери ювелірних виробів у період із 2003 по 2012 р. (табл. 2).

Зображення і назви ескізів співзвучні назвам ювелірних виробів, представленим у табл. 1. Окреслена доба виплекала плеяду видатних художників, художників-конструкторів (дизайнерів) ювелірних виробів, серед них: С.А. Вержуцька, Н.В. Басюк (роботи «Чумацький шлях», «Артанія», «Ніч на Купала»), Т.В. Кропіна, О.В. Богачова та ін., чії ескізи ставали переможцями українських конкурсів. Також їхні роботи є вдалими неодноразовими прикладами подвійної перемоги, коли нагороду отримали як ескіз ювелірного виробу, так і сам твір. Наприклад, ескіз Т.В. Фісун переміг у професійній категорії конкурсу ескізів 2008 р., згодом однойменна робота – гарнітур, виконаний за ескізом художниці майстрами ТОВ

Таблиця 2

Переможці Всеукраїнського конкурсу ескізів на кращий ювелірний дизайн, 2003–2012 рр. [14; 20]

Переможці Всеукраїнського конкурсу ескізів на кращий ювелірний дизайн, 2003		
II премія	Кропіна Тетяна Вікторівна, художник, салон «Золото 77»	Ескіз комплекту прикрас «Ярославна» і «Князь Ігор»
Переможці Всеукраїнського конкурсу ескізів на кращий ювелірний дизайн, 2004		
Молодіжна категорія	Тітінюк Владислав Миколайович, художник-дизайнер компанії «Мальва», м. Вінниця	Ескіз жіночого комплекту «Перлина Поділля»
Переможці Всеукраїнського конкурсу ескізів на кращий ювелірний дизайн, 2005		
Професійна категорія	Чупина Валентина Миколаївна, дизайнер-ювелір	Ескіз «Червона калина»
Молодіжна категорія	Мітропан Лілія Анатоліївна, студентка КДАДПМД ім. М. Бойчука	Ескіз «Українські мотиви»
Переможці Всеукраїнського конкурсу ескізів на кращий ювелірний дизайн, 2006		
Молодіжна категорія	Лесовой Сергій Вікторович, художник-дизайнер компанії «Брюс», м. Харків	Ескіз «Барвінкова примха»
Переможці Всеукраїнського конкурсу ескізів на кращий ювелірний дизайн, 2007		
Професійна категорія	Жеганенко Ганна Василівна, художник-дизайнер ЮФ «Мартіна», м. Черкаси	Ескіз «Вишиванка»
Професійна категорія	Богачова Олена Володимирівна, художник-дизайнер ОАТ «КЮЗ»	Ескіз «Живописна Україна – ой, калина червона»
Молодіжна категорія	Палаєв Михайло Артемович, студент Харківського художнього училища	Ескіз «Шиповник»
Молодіжна категорія	Васильєва Марія Валеріївна, студентка Черновицького національного університету	Ескіз «Рябіна»
Переможці Всеукраїнського конкурсу ескізів на кращий ювелірний дизайн, 2008		
Професійна категорія	Прокопчук Роксолана Ярославівна, художник-дизайнер ОАТ «КЮЗ»	Ескіз «Либідь»
Професійна категорія	Фісун Тетяна Володимирівна, художник-дизайнер ОАТ «КЮЗ»	Ескіз «Українське сяйво»
Переможці Всеукраїнського конкурсу ескізів на кращий ювелірний дизайн, 2011		
Професійна категорія	Кабелькова Маргарита Михайлівна, студентка Харківської академії дизайну і мистецтв	Ескіз «Івана Купала»
Переможці Всеукраїнського конкурсу ескізів на кращий ювелірний дизайн, 2012		
Молодіжна категорія	Ісакова Вікторія Андріївна, Луганський національний університет ім. Т. Шевченка	Ескіз колье «Пісня української душі»

«Ювелірсервіс», м. Краматорськ, отримала нагороду як кращий виріб із діамантами.

Суттєвим доробком у напрямі втілення української народної символіки в ювелірне мистецтво України стала творчість художника-дизайнера ювелірних виробів І.Г. Крапової. Нею були розроблені колекції ювелірних прикрас із золота та емалі за мотивами української вишивки «Каблучки-вишиванки», а також «Казкові Звірі», у якій ми бачимо відлуння творів української художниці Марії Приймаченко та українських народних образів, усної народної творчості. У подальшому до теми українського орнаменту вишивки стали звертатися багато молодих дизайнерів, що ми можемо споглядати сьогодні.

Народні символи культури активно розробляються і втілюються в прикрасах і аксесуарах на ювелірних підприємствах України. Серед них варто відзначити підприємство «KOVALYK», яке виробляє широкий асортимент срібних виробів з українською символікою. Наприклад, інтер'єрні композиції «Тріумф українського духу», «Т.Г. Шевченко», столовий посуд і набори «Український», «Київ», «Козацький», «Богдан Хмельницький», «Козак із рушницею», «Солоха», «Козак із чортом», кабінетні вироби «Козак-характерник», «Кум і кума» та ін.

Особлива роль у формуванні стилістичних особливостей із застосуванням символів України в ювелірному мистецтві і виробництві відведена формуванню національної ідентичності через символічно-образну систему. Ювелірні прикраси та аксесуари з народними символами України набувають виняткового, духовного значення, на думку майстрів і користувачів, слугують оберегами й ідентифікують власника прикраси як належного до української спільноти.

ВИСНОВКИ

У статті надано мистецтвознавчий аналіз наявних українських ювелірних творів кінця ХХ – початку ХХІ ст. високої художньої і технічної якості, тематика яких присвячена символам української народної культури.

Установлено, що назви вказаних ювелірних робіт гармонійно поєднані з творчим задумом дизайнерів, художників-ювелірів і високою якістю технічного виконання. Це надає твору завершеності, цілісності, наповнює його змістом відповідно до обізнаності глядача. Досліджено ідентичність назв творів їх практичній реалізації, художнім стандартам ювелірного мистецтва. Виокремлено тематичні напрями творів українських дизайнерів і ювелірів, які звертаються до українських

постатей історичних героїв, персонажів народних вірувань, побуту, антропоморфних, зооморфних істот української міфології, геометричних, рослинних розписних орнаментів; географічних об'єктів, релігійної тематики. Представники мистецьких кіл виявляють зростаючий інтерес до символів української народної культури, унаслідок чого можна прогнозувати подальший розвиток цього напрямку, інтерпретацію символів відповідно до сучасності, поповнення у майбутньому новими їх зразками і збагачення української мистецької спадщини.

Дизайн ювелірних творів та їхні назви свідчать як про відродження сталих і давніх символів культури України в ювелірному мистецтві окресленого періоду, так і про утворення й уведення до мистецького кола нових, що співвідносяться з розвитком сучасних мистецтв і культури. Гармонійне поєднання символів української народної культури, гідного рівня художнього і технічного виконання, довговічних дорогоцінних матеріалів, удалий підбір назв дають змогу виготовляти ювелірні твори високої художньої і матеріальної цінності, які в подальшому можуть бути віднесені до пам'яток історії української культури.

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

КЮЗ – Київський ювелірний завод
КДАДПМД ім. М. Бойчука – Київська академія декоративно-прикладного мистецтва та дизайну імені Михайла Бойчука
МІКУ – Музей історичних коштовностей України
НМІУ – Національний музей історії України
НМУНДМ – Національний музей українського народного декоративного мистецтва
НСХУ – Національна спілка художників України

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Барбалат О.В., Школьна О.В. Візантійсько-києворуські емальєрні традиції у дизайні сучасних ювелірних виробів України. *Art and Design*. 2020. № 2. С. 14–26.
- [2] Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, В.В. Куйбіди. 5-е вид. Корсунь-Шевченківський : ФОРМ В.М. Гавришенко, 2015. 912 с.
- [3] Золота скарбниця України. Серія «Обличчя мистецтва». Київ : Акцент, 1999. 208 с.
- [4] Золоті та срібні прикраси України-Руси. Серія «Українське народне мистецтво»: Альбом. Львів : Інститут колекціонерства українських мистецьких пам'яток при НТШ, 2020. 340 с.

[5] Кухтій О. Українське авторське ювелірство як об'єкт соціокультурного впливу радянської влади 1917–1929 рр. *Knowledge, Education, Law, Management*, 2020. № 4 (32), vol. 1. P. 74–80.

[6] Кухтій О.С. Ювелірна культура України в контексті ідеологічної політики радянської влади 1930-х років. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 37/2021. С. 32–41.

[7] Матюх Н.Д. Що дорожче срібла-золота. Серія «Ювеліри України». Київ : Асамблея ділових кіл, Інститут соціального іміджмейкінгу, 2006. 312 с.

[8] Музей історичних коштовностей України. Альбом / авт.-упоряд. Л.С. Клочко та ін. Київ : Мистецтво, 2004. 464 с.

[9] Музей історичних коштовностей України / кер. проекту Л. Строкова. Київ : Національний музей історичних коштовностей України ; Простір, 2013. 96 с.

[10] Національний музей історії України у двох томах: Альбом / авт. вст. Н.Г. Ковтанюк, Л.В. Строкова ; фотозйомка Д.В. Клочка. Київ : Мистецтво, 2012. Т. I. 320 с.

[11] Пасічник Л.В. Ювелірне мистецтво України ХХ–ХХІ століть. Київ : Наукова думка, 2017. 299 с.

[12] Українська естетика в дизайні сучасних ювелірних виробів / К.Л. Пашкевич та ін. *Art and Design*. 2023. № 1(21). С. 143–156.

[13] Петренко М.З. Українське золотарство ХVI–ХVIII століть. Київ : Наукова думка, 1970. 120 с.

[14] Приватний архів Н. М. Сапфірової.

[15] Роготченко О. Ювелірне мистецтво України ХХ сторіччя: особливості розвитку. *Сучасне мистецтво*. 2013. Вип. 9. С. 117–127.

[16] Сапфірова Н.М. Тенденції дизайну сучасних українських прикрас та аксесуарів: символи держави, культури і мистецтва. Global modern trends in research. May 30–31, 2024. Riga, the Republic of Latvia : International scientific conference. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. С. 50–53.

[17] Триколенко С.Т. Рефлексії війни у творчості Катерини Титової. *Музейні читання : матеріали наукової конференції «Ювелірне мистецтво – погляд крізь віки»*, м. Київ, 21 листопада 2022 р. Київ : Фенікс, 2023. С. 252–260.

[18] Удовиченко І. Соціальна спрямованість сучасного ювелірного мистецтва України. За матеріалами виставки «Україна, яка бореться». *Музейні читання : матеріали наукової конференції «Ювелірне мистецтво – погляд крізь віки»*, м. Київ, 21 листопада 2022 р. Київ : Фенікс, 2023. С. 261–284.

[19] Удовиченко І.В. Ювелірна драматургія Тетяни Калюжної. *Музейні читання : матеріали наукової конференції «Ювелірне мистецтво – погляд крізь віки»*, м. Київ, 20–21 листопада 2017 р. Київ, 2018. С. 240–247.

[20] Ювеліри України. Іміджево-презентаційне видання / уклад.: В.В. Болгов, І.В. Болгов. Київ : Українська академія геральдики, товарного знаку та логотипу, 2007. 304 с.

[21] Ювелірне мистецтво України: альбом / упоряд. Л. Крушельницька, С. Расенчук. Київ : АТ «Київський міжнародний контрактний ярмарок», 2007. 192 с.

REFERENCES

[1] Barbalat, O.V., & Shkolna, O.V. (2020). Vizantiisko-kyievoruski emalierni tradytsii u dyzaini suchasnykh yuvelirnykh vyrobiv Ukrainy. [Byzantine-Kyivorussian enamel traditions in the design of modern jewelry of Ukraine]. *Art and Design*, 2, (pp. 14–26) [in Ukrainian].

[2] Kotsura, V.P., Potapenko, O.I., & Kuibidy, V.V. (2015). *Entsyklopedychnyi slovnyk symboliv kultury Ukrainy. [Encyclopedic Dictionary of Symbols of Culture of Ukraine]*. (5th ed.). Korsun-Shevchenkivskiy: FOP V.M. Havryshenko [in Ukrainian].

[3] *Zolota skarbnytsia Ukrainy. Serii: Oblychchia mystetstva. [Golden Treasury of Ukraine. Series: Face of Art]*. (1999). Kyiv: Aktsent [in Ukrainian].

[4] *Zoloti ta sribni prykrasy Ukrainy-Rusy. Serii «Ukrainske narodne mystetstvo» [Gold and silver jewelry of Ukraine-Russia. Series «Ukrainian folk art»]*. (2020). Lviv: The Institute of Collecting Ukrainian Art Monuments at the National Academy of Sciences [in Ukrainian].

[5] Kukhtii, O. (2020). Ukrainske avtorske yuvelirstvo yak obiekt sotsiokulturnoho vplyvu radianskoi vlady 1917–1929 rr. [Ukrainian author's jewelry as an object of socio-cultural influence of the Soviet government of 1917–1929]. *Knowledge, Education, Law, Management*, 4 (32). (Vol. 1). (pp. 74–80) [in Ukrainian].

[6] Kukhtii, O.S. (2021). Yuvelirna kultura Ukrainy v konteksti ideolohichnoi polityky radianskoi vlady 1930-kh rr. [Jewelry culture of Ukraine in the context of the ideological policy of Soviet power of the 1930`s]. *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku – Ukrainian culture: past, present, ways of development*, 37. (pp. 32–41) [in Ukrainian].

[7] Matiukh, N.D. (2006). *Shcho dorozhche sribla-zolota. Serii: Yuveliry Ukrainy. [Which is more expensive than silver-gold. Series: Jewellers of Ukraine]*. Kyiv: Assembly of Business Circles, Institute of Social Iamagemaking [in Ukrainian].

[8] Klochko, L.S., Pidvysotska O.P., Starchenko O.V. et al. (2004). *Muzei istorychnykh koshtovnostei Ukrainy. [Museum of Historical Treasures of Ukraine]*. Kyiv: Mystetstvo [in Ukrainian].

[9] Stroková, L. (2013). *Muzei istorychnykh koshtovnostei Ukrainy. [Museum of Historical Treasures of Ukraine]*. Kyiv: National Museum of Historical Treasures of Ukraine; Prostir Publishing House [in Ukrainian].

[10] Kovtaniuk, N.H., & Stroková, L.V. (Eds.). (2012). *Natsionalnyi muzei istorii Ukrainy [National Museum of History of Ukraine]*. (Vol. 1). Kyiv: Mystetstvo [in Ukrainian].

[11] Pasichnyk, L.V. (2017). *Yuvelirne mystetstvo Ukrainy XX–XXI stolit. [Jewelry art of Ukraine of the XX–XXI centuries]*. Kyiv : Naukova dumka [in Ukrainian].

[12] Pashkevych, K.L., Herasymenko, O.D., Yezhova, O.V., Shmahalo, R.T., & Liuklian, N.R. (2023). *Ukrainska estetyka v dyzaini suchasnykh yuvelirnykh vyrobiv. [Ukrainian aesthetics in the design of modern jewelry]*. *Art and Design*, 1 (21). (pp. 143–156) [in Ukrainian].

[13] Petrenko, M.Z. (1970). *Ukrainske zolotarstvo XVI–XVIII st. [Ukrainian gold of the XVI–XVIII centuries]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

[14] Pryvatnyi arkhiv N.M. Sapfirovoi. [Private archive of N.M. Sapfirova] [in Ukrainian].

[15] Rohotchenko, O. (2013). Yuvelirne mystetstvo Ukrainy XX storichchia: osoblyvosti rozvytku. [Jewelry art of Ukraine of the twentieth century: features of development]. *Suchasne mystetstvo – Modern Art*, 9. (pp. 117–127) [in Ukrainian].

[16] Sapfirova, N.M. (2024). Tendentsii dyzainu suchasnykh ukrainskykh prykras ta aksesuariv: symvoly derzhavy, kultury i mystetstva. [Trends in the design of modern Ukrainian jewelry and accessories: symbols of the state, culture and art]. Abstracts of Papers ISC`24: *International scientific conference «Global modern trends in research»*. Riga, Latvia: Baltija Publishing (pp. 50–53) [in Ukrainian].

[17] Trykolenko, S.T. (2023). Refleksii viiny u tvorchosti Kateryny Tytvoi. [Reflections of the war in the work of Ekaterina Titova]. Proceedings of the Scientific Conference`22: *Muzeini chytannia. XXIX Naukova konferentsiia «Iuvelirne mystetstvo – pohliad kriz viky»*. – *Museun readings. The XXIX-th Scientific Conference «Jewelry – a look through the ages.»* Kyiv: TOV «Feniks». (pp. 252–260) [in Ukrainian].

[18] Udovychenko, I. (2023). Sotsialna spriamovanist suchasnoho yuvelirnoho mystetstva

Ukrainy. Za materialamy vystavky «Ukraina, yaka boretsia». [Social orientation of modern jewelry art of Ukraine. Based on the exhibition «Ukraine that is struggling»]. Proceedings of the Scientific Conference`22: *Muzeini chytannia. XXIX Naukova konferentsiia «Iuvelirne mystetstvo – pohliad kriz viky»*. – *Museun readings. The XXIX-th Scientific Conference «Jewelry – a look through the ages.»* Kyiv: TOV «Feniks». (pp. 261–284) [in Ukrainian].

[19] Udovychenko, I.V. (2017). Yuvelirna dramaturhiia Tetiany Kaliuzhnoi. [Jewelry drama by Tatyana Kalyuzhnaya]. Proceedings of the Scientific Conference`17: *Muzeini chytannia. XXIV Naukova konferentsiia «Iuvelirne mystetstvo – pohliad kriz viky»*. – *Museun readings. The XXIV-th Scientific Conference «Jewelry – a look through the ages.»* Kyiv: 2018. (pp. 240–247) [in Ukrainian].

[20] Bolhov, V.V., & Bolhov, I.V. (Eds.). (2007). *Yuveliry Ukrainy. [Ukrainian jewelers]*. Kyiv: Ukrainaska akademiia heraldyky, tovarnoho znaku ta lohotypu, 2007. [in Ukrainian].

[21] Krushelnytska, L., & Rasenchuk, S. (Eds.). (2007). *Yuvelirne mystetstvo Ukrainy. [Jewelry art of Ukraine]*. Kyiv: AT «Kyivskyi mizhnarodnyi kontraktovyi yarmarok» [in Ukrainian].

ABSTRACT

Sapfirova N. The symbolism of Ukrainian folk culture in the design of jewelry works of the late 20th – early 21st century.

The article is devoted to the history of jewellery art in Ukraine in the late twentieth and early twenty-first centuries: jewellery works by jewellers and designers, the origins of their creative inspiration and the embodiment of their artistic ideas. The themes and titles of the works selected for the study are stylistically inspired by the symbols of Ukrainian folk culture.

Purpose. *To study the history of the development of stylistic features of the symbols of folk culture of Ukraine in the jewelry art of the late XX and early XXI centuries in accordance with the names of jewelry pieces.*

Methodology. *The method of art historical analysis was used to study the specifics of the use of symbols of Ukraine during the period of independence in jewelry; the iconographic method allowed to consider and deepen the classification of symbols, motifs and plots of Ukrainian culture reflected in contemporary jewelry; the method of historicism highlighted the trends in the development of jewelry design with symbols of Ukrainian culture in the period.*

Results. *An art historical analysis of jewellery created by Ukrainian designers and craftsmen in the late twentieth and early twenty-first centuries shows a growing interest in the symbolism of Ukrainian folk culture among jewellers, designers, and among the demands of the audience and clientele. A successful combination of an embodied artistic idea with a name that reflects Ukrainian folk symbolism has a great artistic impact on the audience and contributes to its aesthetic education. The results of the study have theoretical and practical significance for the history of art and design development.*

Scientific novelty. *For the first time, the history of the development of symbols of Ukrainian culture in the design of jewelry art of the late twentieth and early twenty-first centuries in accordance with the names of jewelry pieces is studied. The peculiarities of using folk symbols of Ukrainian culture in jewelry of the period of*

independence are considered. The list of modern jewelry and its names with the design of folk Ukrainian symbols is clarified and supplemented.

Practical relevance. The results of the study can be offered for further scientific research on the history and development of jewellery art in Ukraine, as well as used as materials for studying the history of art and design in vocational and higher education institutions.

Keywords: jewelry art, Ukraine, design, name of the piece, folk symbolism, late 20th – early 21st century, folk culture, symbol.

AUTHOR'S NOTE:

Sapfirova Natalia, Candidate of Study of Art, Open International of Human Development "Ukraine", Kyiv, Ukraine, e-mail: natasapfirova@gmail.com, orcid: 0000-0002-5573-324X.

Стаття подана до редакції 29.06.2024.